

Grębecka, Wanda

Zebranie poświęcone 200-leciu ukazania się podręcznika Krzysztofa Kluka Botanika dla szkół narodowych

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 31/2, 608-614

1986

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

kryciem naukowym. Dołączono ówczesny rysunek tej rośliny, zamieszczony w „Pamiętniku Farmaceutycznym Wileńskim” — z okazji jej odkrycia. Całość łączyły oryginały listów Alojzego Esreichera do Wilibalda Bessera, Antoniego Andrzejewskiego do Bessera oraz Andrzejewskiego do Jana Fryderyka Wolfganga.

Oddzielnie wyeksponowane zostały: pierwsza publikacja W. Bessera *Primitiae Florae Galiciae Austriacae* — wydana w Wiedniu w 1809 roku; *Zapisy botaniczne* [...] drukowane w „Pamiętniku Farmaceutycznym Wileńskim”, stanowiące przykład raportu nauczyciela o badaniach terenowych, przeprowadzanych w myśl instrukcji i wysyłanych na Uniwersytet Wileński; odbitka kserograficzna pierwszej pracy naukowej Andrzejewskiego wraz z ryciną *Czackia* (wydana pierwotnie w Krzemieńcu w 1818 roku). Jak wiele nowych gatunków oznaczyli obaj botanicy, pokazała wyeksponowana na wystawie praca A. P. de Candolle'a — *Prodromus Systematis Naturalis Regni Vegetabilis* (1825).

Wyodrębnioną grupę stanowiły na wystawie instrukcje dla nauczycieli współpracujących z Liceum, takie jak np.: *Przepisy do układania zielników* z autografem W. Bessera (1826) i instrukcje wydane w „Dzienniku Wileńskim” (t. IV: 1816).

Uzupełnieniem wystawy były podobizny niektórych krajowych i zagranicznych korespondentów Andrzejewskiego i Bessera, takich, jak: M. Szubert, Ch. Steven, J. F. Wolfgang, S. N. Rogowicz, A. P. de Candolle, czy P. F. Jarocki.

Ekspozycję kończył wybór prac o Krzemieńcu, co pozwalało zwiedzającym wystawę wczuć się w atmosferę tamtych dni.

Wystawa była cennym przyczynkiem i bogatym uzupełnieniem do wygłoszonych na sesji referatów, obrazujących życie i twórczość wybitnych botaników.

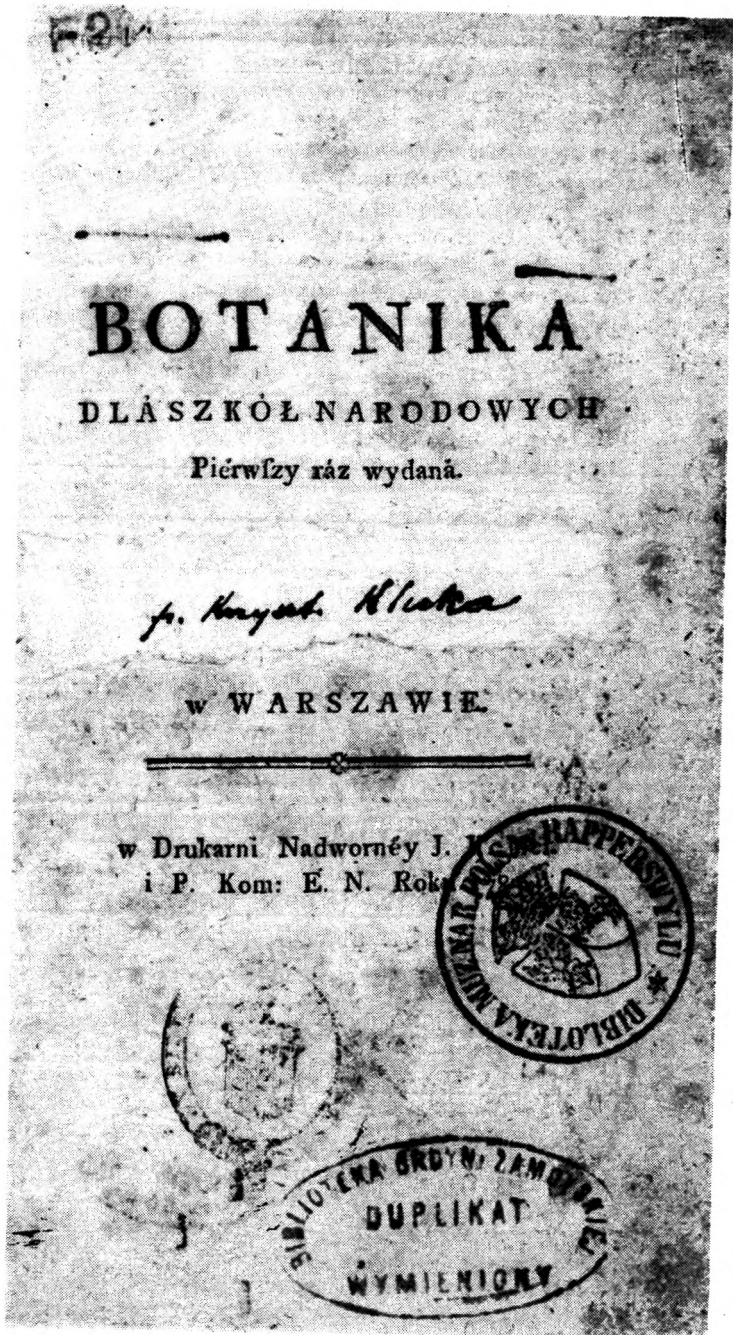
Elżbieta Nogieć
(Kraków)

ZEBRANIE POŚWIĘCONE 200-LECIU UKAZANIA SIĘ PODRĘCZNIKA KRZYSZTOFA KLUKA BOTANIKA DLA SZKÓŁ NARODOWYCH

Ukazanie się pierwszego polskiego podręcznika botaniki, a zarazem biologii, stanowiło niewątpliwie ważną datę w dziejach polskiej nauki i zasługiwało na odnotowanie przez Zespół Historii Botaniki, Zorganizowane we współpracy z Sekcją Historii Botaniki PTB zebranie w dniu 19 listopada 1985 r. skupiło się na ocenie tego wydarzenia z perspektywy minionych 200 lat.

Referat *Wartości dydaktyczne podręcznika Krzysztofa Kluka „Botanika dla szkół narodowych”* (doc. dr Wiesław Stawiński z Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie) ukazał wszechstronnie dzieło Kluka — jego układ, sposób przedstawienia materiału, walory dydaktyczne, nowatorskość ujęcia i funkcję, jaką pełniło w nauczaniu botaniki. Autor podkreślił nowoczesność podręcznika oraz jego prawidłowe rozwiązania dydaktyczne, co pozwalało uczniowi opanować trudny materiał w „łatwy” sposób, bez zbyteńnego obciążenia uczącego się. Ponadto referent doszedł do wniosku, że byłoby bardzo cenne wydanie podręcznika Kluka w formie reprintsu. Wydawnictwo takie stałoby się cennym materiałem w szkoleniu przyszłych nauczycieli biologii.

Referat W. Grębeckiej (IHNOiT) *Podręcznik Krzysztofa Kluka na tle botanicznego dorobku uczonego* przedstawił relację między całokształtem dorobku naukowego K. Kluka, a botanicznymi treściami *Botaniki dla szkół narodowych*. Zestawiając elementy filozofii przyrody zawarte w podręczniku, użytą nomenklaturę, opisy morfologiczne, system klasyfikacyjny i jego wyjaśnianie z analogicznymi elementami

Ryc. 1. Frontispis podręcznika

z innych dzieł Kluka referentka doszła do wniosku, że podręcznik stanowił ważną i oryginalną część dorobku naukowego uczonego, będąc odbiciem jego poglądów teoretycznych oraz zasad opisu i klasyfikacji. Ponadto *Botanika dla szkół narodowych* była znakomitym podręcznikiem, przygotowującym ucznia do korzystania z ówczesnej naukowej literatury botanicznej.

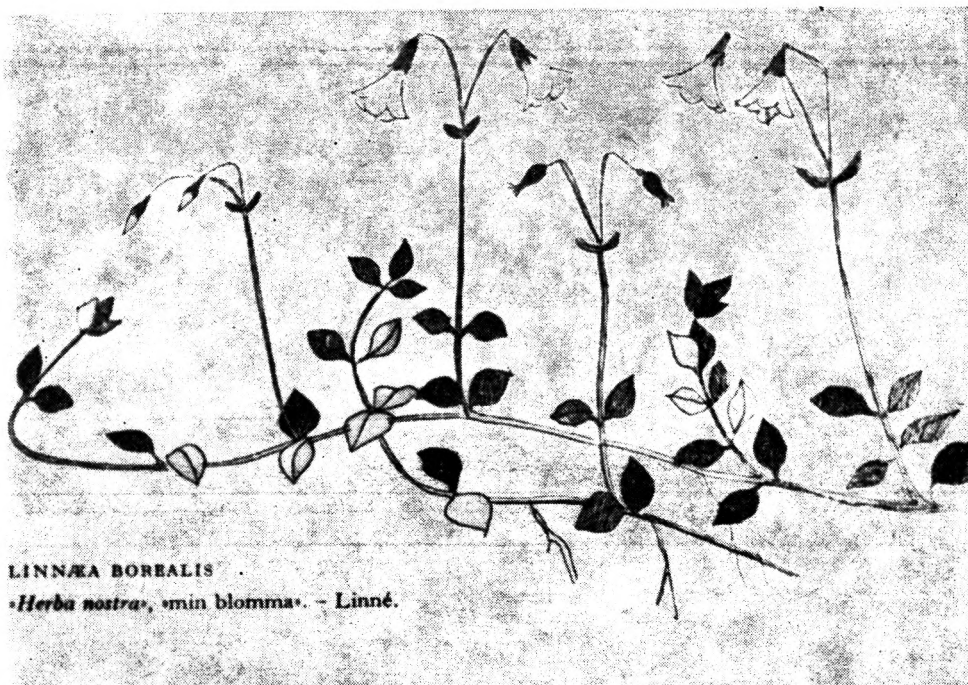
W dyskusji udział wzięli: doc. A. Doroszevska, dr B. Koszewska, dr D. Nespia-kowa, mgr J. Oleszakowa, doc. M. Reymanówna, doc. Wł. Wojewoda. Dyskusja skupiła się wokół kontrowersyjnego problemu roli konspektu P. Czenpińskiego w procesie powstawania podręcznika Kluka. Uznano tę inicjatywę KEN za rodzaj „recenzji” koniecznej do sformułowania postulatów grona zamawiającego pracę i mającego własne określone koncepcje dydaktyczne. Nie miało to jednak charakteru — zdaniem dyskutantów — ingerencji w autorstwo i treść botaniczną dzieła Kluka. Następnie zastanawiano się nad celowością wprowadzenia przez uczonego podwój-

Oryginał portretu, który tu w wiernym przerysie załączamy (bo portretu Kluka ikonoteka krajowa dotąd nie posiadała), wykonany był przez rysownika bardzo miernej umiejętności. Jestto mała kartka papieru mocno zszarżana, z jednego boku upalona, znaleziona przypadkowo w pierwszym tomie dzieła *Duhamela o drzewach owocowych*, w księgozbiornie pewnego znakomitego domu na Podlasiu, którego przodków śląp. Kluk często odwiedzał. Rysunek wykonany jest robotą pęzlową, z bardzo drobnym u spodu podpisem *C. Meiser D. D. D.* Tytuły Kluka, które na to *facsimile* przenieśliśmy, kończą się jeszcze wyrazami, któreśmy opuścili: *Benefactor meus*. Pokazuje się, że ten znakomity maż w literaturze naszej dażył

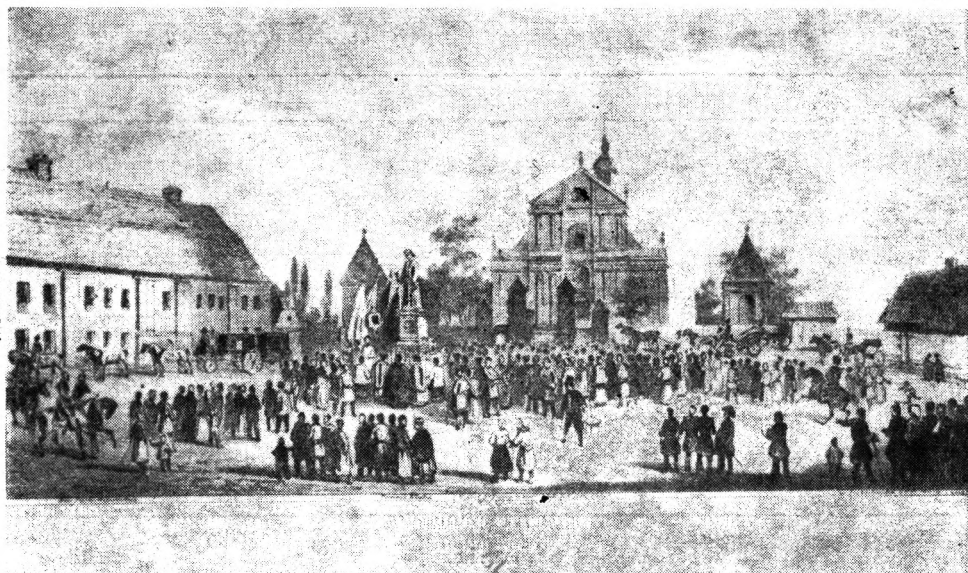
Ryc. 2. Notatka z „Biblioteki Warszawskiej”, 1843, wyjaśniająca genezę i sposób uzyskania tego portretu

Ryc. 2. K. Kluk — historyczny portret uczonego

Ryc. 3. *Linnaea borealis* L. — roślina znaleziona przez Kluka w okolicach Ciechanowca, będąca ze względu na swoje fitogeograficzne znaczenie (relikt epoki lodowcowej) przedmiotem licznych dyskusji botaników. (ilustr. ze zbiorów Biblioteki Miejskiej w Łomży — prawdopodobnie J. Wagi)

Ryc. 4. Odsłonięcie pomnika K. Kluka w Ciechanowcu w („Biblioteka Warszawska” 1850)

Ryc. 5. Pomnik K. Kluka w Ciechanowcu, stan obecny (ze zb. I. Zool. PAN, fot. T. Płodowski)

nego systemu klasyfikacyjnego, a mianowicie zarówno wykładu zasad systemu Linneusza, jak i przedstawienia materiału według jednego z właśnie powstających systemów naturalnych; stawało to podręcznik Kluka w rzędzie książek nowoczesnych w ówczesnej dobie. Podjęto również w dyskusji problemy współczesnego nauczania botaniki. Zebrani poparli wniosek doc. Stawińskiego o podjęcie inicjatywy wydania reprintu *Botaniki dla szkół narodowych*.

Na zakończenie dyskusji doc. Maria Reymanówna krótko przedstawiła dzieje ustalenia się w botanice nazwy *Klukia* Racib. na oznaczenie rodzaju jurajskich paproci, znalezionych w glinkach krakowskich. Ponieważ nazwanie jakiegoś taksonu nazwiskiem uczonego jest w świecie biologów najwyższym wyróżnieniem jego zasług, informacja ta była cennym uzupełnieniem zebrania.

Zarówno referaty, jak i dyskusja udowodniły, jak głęboko słuszna była ocena J. Paczoskiego, który w 1900 roku pisał w „Pamiętniku Fizjograficznym” — „że Kluk jako botanik powinien być zajmować wysokie stanowisko wśród współczesnych mu uczonych” (T. 16 dz. II s. 5).

Wanda Grębecka
(Warszawa)

Z KRAJU

JUBILEUSZ 55-LECIA PRACY NAUKOWEJ I 80 ROCZNICY URODZIN PROF. DR JADWIGI DYAKOWSKIEJ

W dniu 11 kwietnia 1985 r. odbyło się w Instytucie Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Polskiej Akademii Nauk w Krakowie uroczyste posiedzenie Krakowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Botanicznego, zorganizowane wspólnie z Sekcją Historii Botaniki PTB oraz Krakowskim Oddziałem Towarzystwa Przyjaciół Książki, dla uczczenia jubileuszu 55-lecia pracy naukowej i 80 rocznicy urodzin Jadwigi Dyakowskiej, zasłużonego profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, długoletniego kierownika największej w Polsce biblioteki botanicznej, a przy tym znawczyni i miłośniczki historii nauki. Niecodzienną oprawę uroczystości stworzyła urządzona z tej okazji wystawa dawnej ilustracji botanicznej, zawierająca wiele rzadkich i pięknych starodruków, zgromadzonych w Instytucie dzięki wieloletnim staraniom Prof. Dyakowskiej.

Dyrektor Instytutu Botaniki UJ, prof. dr Jan Kornaś, przedstawił życiorys i działalność naukową Jubilatki.

Jadwiga Dyakowska urodziła się 1 II 1905 w Zakopanem, w rodzinie znanego przyrodnika i literata, Bohdana Dyakowskiego. W latach 1923—1927 studiowała nauki przyrodnicze na Uniwersytecie Jagiellońskim jako uczennica jednego z najwybitniejszych polskich botaników, Władysława Szafera. 26 VI 1929 uzyskała stopień naukowy doktora filozofii na podstawie pracy *Historia torfowiska na Czerwonym pod Nowym Targiem w świetle analizy pyłkowej*. Od 1 III 1930 pracowała na stanowisku asystenta, a później (od 1 X 1937) adiunkta w Instytucie Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, dzieląc swój czas i zapal pomiędzy badania naukowe, pracę dydaktyczną, działalność na polu ochrony przyrody i prowadzenie instytutowej biblioteki. W okresie wojennym zatrudniona była w Ogrodzie Botanicznym prowadząc jednocześnie pracę nauczycielską w Tajnym Uniwersytecie. Dzięki Jej mozolnym staraniom biblioteka Instytutu nie tylko nie uszczupliła swoich zasobów, ale — jako jedyny zbiór uniwersytecki — wzbogaciła się w latach 1939—1945 o ponad 450 woluminów. Po wojnie kontynuowała pracę naukową i dydaktyczną na Uniwersytecie Jagiellońskim, uzyskując 20 XII 1954 tytuł docenta, a 1 IV 1968 — profe-